

Ho-Fung Hung: Mussolini i Beijing

[Ur [Jacobin magazine](#), nr 48, vinter 2023. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den kinesiska modellen för en statsstyrd kapitalism faller sönder – och det släpper lös en ny auktoritarism.

2008, innan sin första allvarliga satsning för att bli USA:s president, uttryckte Donald Trump en oreserverad beundran för Kinas ekonomiska modell. På den tiden betraktades Kina som ett ställe där kapitalister som han fritt kunde jaga profiter utan några reglerande begränsningar:

I Kina fyller de upp hundratals tunnland mark, tömmer och tömmer hela tiden skit i havet. Jag frågade byggmästaren, gjorde du någon studie av påverkan på miljön? Han sa, ”Va?” Jag frågade: ”Behövde du något godkännande?” Nej, sa kinesen. Men om jag så är den siste som släpper grus i havet här i stan, så kommer jag att hamna i elektriska stolen.

2015 påstod den brittiska miljardären Alan Sugar, värd för den brittiska versionen av *The Apprentice*, skrämmd av framtidsutsikten att Jeremy Corbyns Labourparti skulle komma till makten, med samma andemening, att ”om de verkar vara på väg att välja honom [Corbyn] och han blir premiärminister, då tror jag att vi alla borde flytta till Kina”.

För dessa affärsmagnater representerade Kina ett paradiset för gränslös kapitalackumulation, en välkomnande framväxande stormakt som de kunde söka sin tillflykt till efter att socialistiska överdrifter och politisk korrekthet hade förstört civilisationen i väst.

Men denna tid är sedan länge försvunnen. Nu talar Kinas statliga media för en linje för den ekonomiska tillväxten som de kallar ”gemensamt välstånd”. Under den nya läran har president Xi Jinping öppet krävt starkare statlig styrning och regleringar mot ”kapitalets oordnade expansion”. En del kommentatorer inom vänstern har hyllat Xis åtgärd som ett återupplivande av en verklig socialism, medan politiker och finansmän i väst beklagar det som en oroande återgång till etatism* och till och med ortodox marxism-leninism. Men vi vet fortfarande inte exakt vad ”gemensamt välstånd” innebär.

Ingen socialism i sikte

Även om Beijings ihärdiga, drakoniska politik av nolltolerans mot Covid, och dess påfallande åsidosättande av ekonomiska skadeverkningar, hastigt fick överges i slutet av 2022 efter omfattande protester, så visar den att Kinas kommunistiska parti (KKP) prioriterar statlig kontroll framför ekonomisk tillväxt. Det är alltså ingen långsökt slutsats att programmet med gemensamt välstånd tyder på att Kina kommer att överge den nyliberala kapitalismen ännu mer.

Å andra sidan har Xi varit angelägen om att skingra alla spekulationer om att hans program för gemensamt välstånd är ämnat att återställa den sorts jämlikhet som rådde på Maos tid. I december 2021 höll Xi ett tal under den Centrala ekonomiska arbetskonferensen, där han angrep välfärdspolitik och gjorde utfästelser att Kina inte skulle välja en modell som skulle ”upphöja en grupp lata

* Etatism är ståndpunkten att det ska finnas en stat som till en viss grad ska ha inflytande över antingen den ekonomiska eller sociala politiken, eller både och – öa.

människor som får saker utan att arbeta”, och öppet talade nedlåtande om den latinamerikanska ”populismen”. Denna fientlighet mot välfärdspolitik går att återfinna i tal från vem som helst av den fria marknadens fundamentalister i vilket kapitalistiskt land som helst – oavsett läpparnas bekännelse till Karl Marx och Mao Zedong.

Vad gäller den officiella ideologin, så upplöste partiet på dagen för Maos 125:e födelsedag 2018 marxistiska studiegrupper och aktivistiska arbetarorganisationer på universitetsområden över hela landet, och letade till och med upp deras ledare.

Bland de konkreta åtgärder som under de senaste två åren har förknippats med programmet för gemensamt välstånd kan man nämna att landets mest framgångsrika teknologiföretag och deras dotterbolag har bötfällts och att man till och med delvis har tagit kontroll över dem. Bland åtgärderna finns också att finansieringen till några av landets största fastighetsutvecklare har strypts. I en rad tal om de privata entreprenörernas plats i det nya programmet, upprepade Xi att partistaten skulle behålla rollen som förmyndare över kapitalet för att säkerställa landets större syften. Han underströk att ”entreprenörer måste ha en upphöjd stark känsla av att utföra ett uppdrag och ha en stark ansvarskänsla för landet och nationen, knyta företagets utveckling till landets välstånd, till nationens blomstring och folkets lycka, och ta initiativet för att bära och dela landets bekymmer”. Sedan återopade han en rad mönsterkapitalister från 1800-talet till 1950-talet som regelbundet donerade sina rikedomar för att stöda de nationella statsbyggarnas politiska och militära sak, för att till sist helt enkelt överlämna sina företag till staten.

Denna ekonomiska modell med en statlig förmyndaraktig ledning av privata företag och en arbetsmoral som inte fjättras av socialistisk välfärdspolitik liknar statskapitalismen under de fascistiska regimerna i Europa och Asien under mellankrigsperioden. Men likheten upphör inte där. Många har redan pekat på partistatens alltmer stridbara nationalistiska retorik, förföljelserna av minoriteter, uppkomsten av en kult av den store ledaren och besattheten av fullständig övervakning och kontroll av befolkningen. Att framstående officiella forskare på senare tid öppet och passionerat har hyllat nazistiska teoretiker som Carl Schmitt säger allt.

Aggressiv etatism och nationalism efter den kinesiska boomen

Denna etatistiska och fascistiska sväng inom Kinas politiska ekonomi grundar sig inte i Xi Jinpings personliga förkärlek utan är istället resultatet av landets långa ekonomiska kris. Kinas exportsektor domineras av privata och utländska företag, och har sedan Kina i mitten av 1990-talet övergick till exportinriktad tillväxt varit den främsta källan till lönsamhet, och har sugit åt sig massiva utländska valutaserver. Dessa reserver har varit grunden till de statliga bankrediternas expansion, som till största delen strömmade till statligt ägda företag eller företag med goda kontakter för att understöda deras investeringar i fasta tillgångar, som infrastruktur, fastighetsprojekt och nya stålverk och kol-kraftverk. Så länge de utländska valutaserverna växte kunde det KKP-kontrollerade finanssystemet öka den lokala valutalikviditeten i form av generösa banklån utan att öka risken för devalvering och kapitalflykt.

Men många av de skulddrivna investeringarna i fasta tillgångar är överflödiga – kinesiska ledare har ända sedan slutet av 1990-talet varnat för ekonomins skuldsättning och överkapacitet. De föreslog reformer som att ta ifrån ineffektiva företag statsbankens billiga lån. Men eftersom de vårdslöst

utökade sektorerna blev kassakor och nästan förlänningar som kontrollerades av olika fraktioner inom partistatens elit, föll inte dessa reformer i särskilt god jord.

När det långa uppsvinget för Kinas exportledda tillväxt vacklade under den globala finanskrisen 2008, inledde den kinesiska regeringen ett aggressivt stimulansprogram som ledde till en stark återhämtning som drevs på av skuldfinansierade investeringar i fasta tillgångar. Den försvagade exportmotorn och den fördubblade investeringsökningen 2009-2010, som finansierades av statsbankerna, skapade en skuldbubbla som inte längre motsvarades av en expansion av de utländska valutareserverna. Mellan 2008 och slutet av 2017 ökade Kinas utestående skuld drastiskt, från 148% av BNP till mer än 250%. Enligt en beräkning drev den kraftiga ökningen av lån under pandemin 2020 på denna andel ännu mer, till över 330%.

De lägenheter, kolkraftverk, stålverk och den infrastruktur som finansierades med denna massiva skuld blev bara överkapacitet som aldrig kommer att bli lönsam. Efter återhämtningen 2009-2010 föll företagens lönsamhet över hela linjen inom både den privata och statliga sektorn.

Sjunkande profiter gör det till en utmaning att betala tillbaka lånen och skapar en tidsinställd skuld-bomb. Så Kina fick slut på utrymme för tillväxt med hjälp av skuldfinansierade investeringar i fasta tillgångar samtidigt som exportsektorns tillväxt inte lyckade återhämta sig till nivån före 2008.

Överkapacitet, sjunkande profiter och ökande skuldsättning inom hela ekonomin låg bakom börs-sammanbrottet och kapitalflykten som drev på den kraftiga kinesiska devalveringen av valutan 2015-2016. Ekonomin stabiliserades 2016, men först efter att kapitalkontrollen åter hade skärpts. Banksystemet tillförde också nya omgångar av lån till ekonomin för att hindra den från att bromsa in alltför mycket. Men en stor del av dessa lån användes för att omsätta befintliga lån. Dessa återkommande flöden av lån ökade skuldsättningen inom ekonomin ännu mer, men utan att lägga till någon ny dynamik. Många företag blev låneberoende spöken. I och med att den ekonomiska kakan har slutat växa har den statliga sektorn ökat trycket mot den privata sektorn och de utländska företagen. ”Den statliga sektorns framryckning och den privata sektorns reträtt” (*guojin mintui*) under den allmänna ekonomiska inbromsningen är delvis ett försök att gynna de statliga bolagens tillväxt på de privata och utländska bolagens bekostnad. Politiken förvärrade den interkapitalistiska konkurrensen mellan USA och Kina och ledde till en interimperialistisk rivalitet mellan dem som påminner om rivaliteten mellan Storbritannien och Tyskland för ett sekel sedan.

När Xi först kom till makten förväntades han genomföra ett program av ekonomiska liberaliseringar. Under de första dagarna av Xis regeringstid diskuterade officiella media ekonomiska liberaliseringsreformer och dra in lånen till olönsamma men privilegierade företag. Statliga tidningar publicerade artiklar som de trodde att Xi skulle stöda, och krävde ”strukture reformer på tillgångs-sidan”, som ”låter mindre som Marx och Mao än Reagan och Thatcher”. Men mycket snart föll alla förväntningar på att Deng Xiaoping-liknande marknadsreformer skulle återkomma platt till marken. Statens egenintressen var så starka att Xi knappast hade något annat val än att utvidga politiken att stöda de statsägda eller statligt kontrollerade företagens fortsatta expansion på bekostnad av privata och utländska företag. Idag finns en bred enighet om att även om den kinesiska ekonomins etatistiska svängning föregick Xi så påskyndades den avsevärt under honom.

Etatistisk spiral och ekonomisk kris

I namn av programmet för gemensamt välstånd slog Beijing ner hårt på enorma privata företag som Alibaba och Tencent, som hade grundats av privata entreprenörer och bolagiserats på Caymanöarna. Bland åtgärderna fanns att förhindra Alibabas finansteknologiska gren, Ant Group, från att i sista minuten göra en börsintroduktion utomlands; ge Alibaba själv höga böter för monopolbildning; införa hårda begränsningar på teknologiföretagens insamling av data och tillhandahållande av tjänster; och förbud mot vinstdrivna utbildningsföretag.

Under dessa initiativ för att bromsa det privata kapitalets tillväxt, begränsade Beijing 2020 finansieringen av privatägda fastighetsutvecklare. Många av de fastighetsutvecklare som på detta sätt förlorade nya finansieringskällor för att omsätta de växande skulderna, fick plötsligt problem med betalningsförmågan – det mest uppmärksammade exemplet var krisen för Evergrande, det ledande företaget inom sektorn. Som lösning sägs den kinesiska regeringen ha övervägt att dela upp och omstrukturera Evergrande till statligt ägda företag och nationalisera den största utvecklaren inom ekonomin. Detta ligger i linje med statens senaste angrepp på andra jättelika privata företag, med möjlighet att göra dem, eller åtminstone delar av dem, statligt ägda eller kontrollerade.

Även om vänsteranhängare på ett abstrakt plan kan applådera en del av dessa åtgärder, så vore det, att döma av andra statligt ägda eller med staten förknippade företag som Sinopec eller Huawei, naivt att förvänta sig att nyligen nationaliserade företag kommer att återuppliva socialistiska påbud som full sysselsättning och arbetarnas välbefinnande som de var tvungna till under Mao.

Sedan 1990-talet har stabil ekonomisk effektivitet, ökande sysselsättning och ökande inkomster utgjort kommunistpartiets främsta anspråk på legitimitet. Utan dem måste KKP hitta ett annat sätt att säkerställa sin regims överlevnad. I detta sammanhang blir det ett rimligt förhållningssätt att fördubbla partistatens ansträngningar att ta direkt kontroll över ekonomin och samtidigt ta till en aggressiv nationalism, till och med till priset av att förvärra den ekonomiska krisen. Därför har Kina nu troligen gått in i en lång period av ekonomisk inbromsning, ökande statlig kontroll och stridslysten nationalism.